

Љубиша Деспотовић*

Институт за политичке студије, Београд

Вања Глишин

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

ГЕОПОЛИТИЧКИ ИДЕНТИТЕТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И СТРАТЕГИЈА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Сажетак

У раду ћемо настојати да дефинишемо геополитички положај Србије и српског народа на Југоистоку Европе, његова основна обележја и сложеност. Такође, настојаћемо да што прецизније одредимо геополитички идентитет Срба, као важно национално и геополитичко обележје које на објективан начин утиче на свеукупну перцепцију њеног геополитичког одређења и спољнополитичког понашања у трусном балканском појасу. Особито ћемо се потрудити да на основу геополитичког идентитета и геополитичког положаја Србије и Срба остваримо разложну и аргументовану критику актуелног текста Стратегије националне безбедности Србије, веома важног стратегијског документа који утиче на општу перцепцију проблема националне сигурности и конкретна решења кроз питања њене безбедности.

Кључне речи: *Србија, геополитика, идентитет, стратегија, национална безбедност, велике светске силе*

ОДРЕЂЕЊЕ ГЕОПОЛИТИЧКОГ ИДЕНТИТЕТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Геополитички идентитет одређујемо као „идентификацију геополитичке самосвести и континуитета у времену и простору“ једне нације, као њене „геополитичке самосвојности“ (Степић 2019, 8), и као „релативно објективизујућег идентитетско-географског својства једне националне или верске групације, а везано за њен одређени просторни, културолошко-цивилизацијски, верско-кон-

* Контакт: despotlj@stcable.net

фесионални и политичко-државни облик егзистирања“ (Деспотовић 2019, 301). У настојању да кодирамо *геополитички идентитет* Републике Србије у савременим међународним односима, неопходно је да лоцирамо њен географски положај и физичко-географске карактеристике, дефинишемо регионални контекст, разумемо унутрашње политичка дешавања, препознамо спољнополитичке чиниоце и представимо војностратегијски положај државе.

Република Србија се налази у југоисточном делу Европа и заузима централни простор Балканског полуострва. Реч је о континенталној земљи која се простире на 88.361 км² и броји око 8.727.350 становника, према проценама за 2019. годину. Од укупне територије, аутономне територијалне заједнице Војводина и Косово и Метохија заузимају 36,6% територије, док централни део Србије заузима 63,4% територије. Србија се граничи на северу са Мађарском, на западу са Хрватском, Босном и Херцеговином и Црном Гором, на југу са Албанијом и Северном Македонијом и на истоку са Бугарском и Румунијом. До последње промене граница дошло је 2006. године након унутрашње транзиције и издвајања Црне Горе из државне заједнице Србије и Црне Горе (СЦГ). Од тада Србија нема маритимну партиципацију, због чега се сврстава у територијално закључане земље, односно *landlocked country*. Иако српске земље и српски народ у свом историјско-географском простирању имају излаз на море, услед процеса територијалног сажимања и расрбљивања¹ бивају потиснути из приобалних зона ка балканском срцу копна (*Heartland*). Дакле, српски геополитички идентитет је телурократски и резултат је историјских принудних процеса „етно-просторног потискивања из јадранског приобаља“, унијаћења, покатоличавања, монтенегринизације и сл. (Степић 2019, 10-11, 17). Осим карактеристика територијално закључане земље, истакли бисмо да Србија има острвски положај који се тиче оних земаља које су потпуно окружене државама чланицама једног савеза и тиме изоловане унутар свог територијалног простора. Србија је окружена земљама чланицама НАТО савеза услед чега се суочава са притисцима и уценама, отежано комуницира са потенцијалним партнерима и сл, а уколико дође до погоршања од-

1) Колега Миломир Степић јасно маркира начине расрбљивања Балкана током 20. и почетком 21. века, а с обзиром на то да је реч о процесу који траје, сматрамо да је важно да их у овом контексту издвојимо. Силе расрбљивања су: 1) Физичко уништавање, 2) Негативан природни прираштај, 3) Емиграционо пустошење простора, 4) Етничко конвертитство, 5) Поништавање идентитета, 6) Политичко-територијална фрагментација, 7) Интеграциона инверзија, 8) Економско слабење, 9) Идеолошко-политичко застрањивање, 10) Научно-просветна, културна и пропагандна (ауто) деструктивност, 11) Анационално профилисање српске интелектуалне елите. Погледати више: (Степић 2020, 145-157).

носа, суочиће се са војном, економском, привредном, енергетском и саобраћајном изолацијом и санкцијама. Укупна дужина граница Републике Србије је 2.397 километара и оне су засноване на природно-географским, историјским и етничким принципима (Пророковић 2018). Проблем граница је важно питање са којим се Србија суочава деценијама, посебно од деведесетих година и дисолуције СФР Југославије када долази до унутрашње транзиције и уситњавања српског територијалног простора. Тај процес се наставља 2006, а затим и 2008. године након једностраног проглашења тзв. Републике Косово. С тим у вези, питање граница остаје актуелно, а могућа нова прекрајања територија науштрб српских није утопија. Довољно је да поменемо једнострано дефинисање покрајинске границе као међународне између тзв. Републике Косова и Републике Србије. На томе потенцирају институције тзв. Републике Косова и водећи арбанашки политичари, уз свесрдну подршку Албаније и водећег ментора са запада, Америке (САД).

Према физичко-географским карактеристикама, Србију одликују географске *особине спајања и прожимања* и *особине изоловања и одвајања* (Цвијић 1922), што се посебно читава у положају и географским карактеристикама српских покрајина и представља завидан природни потенцијал, који се може искористити уколико се направи озбиљан геополитички приступ. Посредством северне српске покрајине Србија партиципира у централној Европи као економски, привредно и геополитички веома важној зони. Поред копнене повезаности Србије са средњоевропском зоном, Дунав је значајна водена карика која прожима и спаја државе од Шварцвалда до Црног мора. Ток Дунава и *Дунавска стратегија* осим што је развојна шанса за Србију, одувек представља фактор ширења германског утицаја (*Drang nach (Süd)Osten*) који је кроз историју утицао на (реал)геополитичко стање на Балкану. Стога Дунав посматрамо као саобраћајни, енергетски, али и стратегијски коридор. Осим саобраћајног коридора 7 који прати ток Дунава, за Србију је важан и паневропски коридор 10 који повезује Средњу Европу, односно Аустрију и Мађарску, са Црним, Егејским и Средоземним морем, односно Истамбулом, Солуном и Игуменицом. Оба коридора тангирају Београд као важну раскрсницу у југоисточној Европи. Међутим, Београд је изгубио своју чворну позицију након хладног рата услед деловања *западне неокенанистичке политике обуздавања* усмерене ка српском чиниоцу на Балкану, те је „београдски положај сада сведен на транзитни и поново може постати чворни тек после радикалних геополитичких промена“ (Степић 2019, 165-166). С друге стране, јужна српска покрајина представља макро-

тврђаву Балкана и централну област на полуострву, што је чини немерљиво значајном за контролу важних саобраћајних, привредних, комуникацијских, стратегијских и других коридора. Реч је о природној целини омеђеној планинским ланцима као природним бедемима у чијем средишту се налазе две котлине које обилују рудним и природним богатствима, плодном земљом и пијаћом водом. Унутрашњост макротврђаве је проходна, али је улазак и излазак из ње могућ само кроз неколико превоја (нпр. Мердаре и Морина) и клисура (нпр. Качаничка и Ибарска), што Косову и Метохији предодређује изразиту геополитичку улогу, не само на територији Србије, већ на целом Балкану. Данас, Косово и Метохија представља једну од најважнијих геостратешких тачака у којој се укрштају и преплићу различити геополитички интереси глобалних и регионалних сила. Наведено потврђује чињеница да Сједињене Државе Балкан перципирају као *одскочну даску* за даљи геополитички продор ка срцу Евроазије и с тим у вези, ширењем НАТО савеза, постављањем војних база (*Бондстил* на Косову и Метохији) и инсталирањем логистичких станица у кључним зонама, стварају интегрални *геополитички и геостратегијски лук атлантизма* (Степић 2012). Сматрамо да је кључна тачка за стварање тог *лука* управо Косово и Метохија.

Par excellence геополитичка обележја положаја Србије и српског народа су: *контактност, граничност, чворност и фрагментираност*. Контактност је последица укрштања три традиционалне религије (православље, римокатолицизам и ислам) и три цивилизацијско-културолошка круга (западна, православна и исламска цивилизација) на Балкану, што је утицало на то да се српска територија кодира као простор преко ког се пружа „главна оса трансгресионо-регресионих процеса цивилизацијских судара“ (Деспотовић 2012, 143). Контактна позиционираност утицала је на честе промене граница, а један од најделикатнијих примера је Хантингтонова (*Samuel Huntington*) источна граница западне цивилизације која раздваја западно хришћанство од православља и ислама. Према његовој пројекцији, Војводина је изузета из територијалне, културолошке и цивилизацијске целовитости Републике Србије, чиме се наставља „историјски континуитет спречавања српске националне и територијалне целовитости“ (Глишин 2019, 116). Сматрамо да су контактност и граничност нераздвојива обележја која су на Балкану исцртала политичке и административне границе, али и оне далекосежније дискурзивне и цивилизацијске, које „нарушавају територијалну, културолошку и цивилизацијску целовитост српског народа, чинећи га рањивим и лаким пленом

за територијалне аспирације агресивних суседа, проверавање, прогон, отимање верске и културне баштине и слично“ (Глишин 2020, 60-61).

Специфичност положаја Балкана, а самим тим Србије и српских земаља, ствара *геополитички магнетизам* који привлачи глобалне и регионалне силе. Паралелни и испреплетени интереси тих сила стварају *геополитички чвор* и предодређују овом простору чворност као веома важно геополитичко обележје. Ради се о стратешким кретањима и уклињавањима из неколико различитих праваца. Русија настоји да координира правцем североисток–југозапад ка Средоземљу и топлим морима. Германски чинилац деценијама пројектује правац кретања северозапад–југоисток. Исламски фактор прати правац југоисток-северозапад, ка срцу Европе. Сједињене Државе шире свој утицај правцем југозапад-североисток и настоје да контролишу већину других праваца, особито оних који се пружају из кругова њихових савезника. И најзад, Кина се појављује као нови чинилац који пројектује правац кретања ка западу, укључујући и Балкан (*Иницијатива Кина+17*), што додатно усложњава геополитички положај Србије. Дакле, Србија и српске земље се налазе у *динамичној зони* чије геополитичке, геостратешке и геоенергетске карактеристике представљају кључ за очување глобалне позиције моћи великих сила.

Историјски догађаји су показали да је посебно *геополитички осетљив* положај Србије и српских земаља. „Геополитичке претензије и територијалне аспирације глобалних, регионалних и локалних актера српском геополитичком положају предодређују фрагментираност као обележје које ће бити коришћено као *фактор нове дестабилизације*“ (Деспотовић 2019) овог подручја. Реч је о могућем активирању *„потенцијалних геополитичких жаришта* у Србији (Косово и Метохија, Војводина, Рашка област, Бујановачко-прешевска област, Тимочка крајина и Топлички крај) или ван ње (позиција Срба у Македонији, Албанији, Црној Гори, Босни и Херцеговини и Хрватској)...“ (Глишин 2019, 127).

Након завршетка хладног рата, осетљиве контактне зоне попут Балкана нашле су се у *геополитичком вакууму* који су Сједињене Државе вешто искористиле како би се тријумфално позиционирале и обезбедиле глобалну доминацију. У постхладноратовском периоду дошло је до нове *геополитичке прекомпозиције* међународних односа на Балкану који, због своје контактности, није био поштеђен крупних политичких, војних и територијалних промена, што је радикализовало њему својствен процес балканизације. Обележја процеса балканизације су територијално-политичке раз-

мирице и сукоби, етничка расцепканост и измешаност простора, верска и национална искључивост, културно-језичка сличност, идентитетска оспоравања и слично (Деспотовић 2019, 58). Осим тога, Србија и српске земље се суочавају са глобалистичким концептом геополитике деструкције која представља „идеолошко-политички концепт (кондензован у тријади појмова: *глобализам, глобализација, нови светски поредак*) потчињавања света интересима САД-а и атлантистичке геополитичке парадигме, реализован кроз процесе делимичне или потпуне девастације државних, националних, идентитетских, институционалних, економских, културних, научних, образовних, војних, религијско-конфесионалних и територијалних капацитета нација које су означене као мета њиховог разорног деловања. Понекад су читави региони или пак простори били изложени свирепом дејству концепта геополитике деструкције. Овакав доктринарно-идеолошки концепт наметао се прво у форми прикривеног облика 'пријатељске глобализације' и утерињавања у стандарде неолибералне форме економске размене (пљачке), а у случају његовог одбијања или пружања превеликог отпора државе-субјекти оспоравања таквих 'правила игре' егземпларно су кажњаване агресивним облицима политичких и економских санкција, па на крају и мерама бруталне војне одмазде“ (Деспотовић 2015, 65). Несумњиво, утицај глобалних и регионалних сила покреће геополитичку динамичност на Балкану. Под динамичношћу „подразумевамо трајне отворене и/или перманентне сукобе средствима тврде (*hard power*) и/или меке моћи (*soft power*), који деструктивно утичу по национално, државно, идентитетско, религијско, језичко, културно, образовно, политичко, економско и привредно устројство српског народа“ (Глишин 2020, 51).

Овај простор ће и убудуће бити *геополитички осетљив*, стога морамо да пратимо и анализирамо међународне токове, како бисмо систематичније и озбиљније деловали локално. Такође, неопходно је да геополитички положај Србије посматрамо у ширем балканском окружењу, посебно узимајући у обзир положај српског народа широм српских земаља.

СТРАТЕГИЈА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ РС И СУОЧАВАЊЕ СА ГЕОПОЛИТИЧКИМ ЧИЊЕНИЦАМА

Креатори Стратегије националне безбедности РС (Стратегија 2019) морали су, према нашем мишљењу, много више да уваже горе наведене чињенице везане за геополитички положај Републи-

ке Србије и српског народа у целини, као и његов геополитички идентитет. Потпуно нам је јасно да их је обавезивала и самим тим у великој мери ограничавала званична државна политика и тзв. без-алтернативни пут у европским интеграцијама, све учене које долазе према Србији из тог поља, али још и више све тежи покушаји одржавања тзв. војне неутралности (недавни шестомесечни мораторијум на све планиране војне вежбе као изнуђено краткорочно решење). У том корпусу сурових и за нас неповољних чињеница могу се тражити „оправдања“ за све недоречености, непрецизности и недоследности, којих је немали број у тексту овог надасве важног националног документа. Покушаћемо да у редовима који следе наведемо неке од тих недоследности - противуречности и изнесемо аргументацију зашто су они омча око врата наше државе у овом веома важном националном послу.

Евроинтеграције или евроатланске интеграције

Назначена дилема више је реторичког, а мање суштинског карактера. Јасно се да видети из досадашњег искуства процеса приближавања Европској унији да су све суседне земље Србије, као и оне новонастале са експростора бивше СФРЈ, имале врло јасан и одређен пут интеграција. Он је недвосмислено подразумевао, у првом кораку, атланске интеграције, па тек онда и, уз прилично временско кашњење, европске интеграције. Примери Румуније, Бугарске и Хрватске више су него јасни и поучни. И Црна Гора је такође прво морала да уђе у окриље НАТО чланства (без референдумског изјашњавања грађана) са неодређеном темпоралном перспективом пуноправног чланства у ЕУ. С тим у вези, бивши министар одбране Црне Горе Предраг Бошковић, говорећи на панелу „Free Market Road Show“ 2018. године, истакао је да „НАТО интеграције подстичу интеграције у ЕУ“, додавши да је реч о два комплементарна процеса (Глас Америке 2018). О комплементарности две организације и два процеса много више говоре високи званичници водећих западних земаља. На самиту НАТО у Лисабону 2010. године, тадашњи председник Савета ЕУ Херман ван Ромпеј рекао је да „без НАТО не би било ни ЕУ“ (НСПМ 2010). Имајући у виду наведене, али и бројне друге чињенице, намеће се различно питање: зашто су креатори наше стратегије ослоњени на званичну државну политику сматрали да ће са државом Србијом ствар бити другачија, односно да ће редослед интеграција у атлантистичке политичко-економске и војне структуре бити другачији од презентованих примера?

Јасне и поуздане аргументације да је наш пут другачији нема, а поготово нема кредитбилних гаранција НАТО структура за Србију да процес интеграција неће ићи примером наведених земаља. С тим у вези, таква гаранција је потпуно изостала, осим ако се не мисли на штуре изјаве и површна саопштења појединих званичника НАТО-а да се на Србију неће вршити притисци око НАТО чланства. Такође, од предвиђеног пута нас неће заштити ни декларативно залагање државних власти на војној неутралности. Дакле, наше државне власти већ две деценије обмањују сопствене грађане дискурсом о безалтернативним евроинтеграцијама (упркос емпиријским истраживањима потврђеној све скромнијој подршци тих истих грађана означеном процесу) намерно прескачући болну тему атланских интеграција. За ову тему није без значаја ни чињеница да је актуелна Стратегија националне безбедности донесена као једна врста обавезујућег стандарда усклађивања нашег документа са сличним актом у Европској унији (Европска глобална стратегија из 2016. године) и њеним приоритетима. Уколико детаљније анализирамо политику безбедности у Стратегији РС, можемо приметити утицај основних постулата Заједничке спољне и безбедносне политике ЕУ (Ћурчић 2020). Та чињеница такође јасно указује на готово „вазални“ однос наше земље према туђим интересима који нису усклађени са нашим националним.

Познати француски геополитичар Анри де Гросувр јасно указује да многе државе (мислећи првенствено на земље ЕУ) „напуштају свој суверенитет у корист институција без тежине према спољном свету, институције чији се завршни облик и циљеви не познају“ (Гросувр 2014, 56). Дакле, Гросувр поручује да једна заједница може бити „господар својих виталних интереса“ или их може поверити „другој страни за коју они нису витални“ (Гросувр 2014, 35). Ако је то болна чињеница за чланице ЕУ каква ли горка судбина тек чека вечите кандидате за пријем са полупериферије Европе. Истакнути француски интелектуалац и актуелни члан Европског парламента Ерве Живен такође истиче да „ако се слобода једне нације одређује њеном способношћу да склопи савезништва која служе њеним интересима, да потпише или одбије споразуме у складу са националним интересом, да одабере законе и прописе који одражавају заједничке тежње њеног народа и националног интереса, онда треба двапут размислити пре доношења закључка о слободи“ (Живен 2019, 22). Живен је мислио на питања слободе Француске и Европе у целини, слободе од САД и НАТО-а, што итекако тангира и Републику Србију.

Да ли је могућа војна без политичке неутралности - Србија ван НАТО-а, НАТО у Србији

И ова дилема је као и претходна више реторичког неголи суштинског карактера. Србија заиста није у формалном чланству НАТО алијансе и то по сведочењу њених званичника и не намерава да учини у наредном периоду. Не сумњамо да актуелне државне власти то заиста не желе, да то није њихова државна политика и стратешко опредељење, али сагледајмо ствари реалније. Србија није у НАТО-у, али НАТО је у Србији (NATO Military Liaison Office у згради Министарства одбране, на пример), и то након свих презетих и ратификованих споразума (SOFA, IPAP, NSPO) са алијансом у протекле две деценије није потребно посебно доказивати. Као што не треба посебно доказивати повлашћену и привилеговану позицију НАТО структура у нашој земљи, до нивоа који поставља питање њене истинске суверености. Додајмо томе још и чињеницу сложеног геополитичког положаја Србије и српског народа у целини који је острвски и окружујући управо НАТО државама, бројним војним базама у нашем окружењу, те америчком војном базом Бондстил на нашој земљи (КиМ), онда ствари постају потпуније и јасније него икада. Дакле, пуноправно чланство није неопходно да би једна држава била под контролом евроатлантског савеза. С тим у вези, поставља се питање да ли уопште једна држава може да бира да ли хоће или неће да буде чланица НАТО савеза или је заправо у питању воља водећих сила Запада да ли ће увући таргетирану земљу у пуноправно чланство или неће? Колега Радослав Гађиновић указује да „НАТО не прима у пуноправно чланство оне који су још увек његов објект, односно жртва“ (Гађиновић 2015, 91). Због тога смо дужни да нагласимо да у перспективи водећих држава НАТО-а територијална фрагментација Србије и српских земаља није завршен процес.

Наведене чињенице не може да сакрије или релаксира намера српских власти да се Србија декларише и профилише као војно неутрална земља. Напротив, то је позиција која озбиљно брине и упозорава. Напокон војна неутралност никада није била успешан концепт уколико га није прагматично и политички неутралност у комплексу. Настојања ка евроинтеграцијама Србије и жеља за пуноправним чланством у Европској унији су све, само не политичка неутралност и то мора изричито да се маркира.

Да би прокламована војна неутралност неке земље била прихваћена, велике силе и остатак релевантних чланица међународне заједнице морају да је признају и поштују као обавезујућу

облигацију у међународним односима али и у властитој спољној политици. Да то обзнане *Urbi et Orbi*, као у случају Швајцарске конфедерације на пример. Дакле, инкопатибилна је самопроглашена војна неутралност Србије и искрени покушаји да се та позиција оправда, са политиком евроинтеграција. Поготово када је њени европски партнери често и све оштрије упозоравају да своје међународне потезе и политику мора ускладити са приоритетима Европске уније и западне војне алијансе. Маневарски простор наше земље се у том пољу битно сужава и задуго неће бити могуће водити „несврстану“ спољнополитичку активност, укључујући у то и до сада доследну политику неувођења санкција Руској Федерацији или наставка успешне економске сарадње са Кином. Државно руководство Србије ће врло брзо бити стављено у тешку позицију да мора да изабере ко су јој стварни партнери у све суровијим међународним односима. Час те озбиљне одлуке све је ближи, али он може бити и својеврсна шанса наше земље за озбиљно претемељење своје спољнополитичке оријентације и доношење одговорних одлука које ће поштовати искључиво приоритет наших националних интереса.

Евроазија и ОДКБ безбедносна структура, национална алтернатива или геополитички ђорсокак

Због свега горе поменутог, према нашем мишљењу јасно се намеће потреба за променом спољне политике Србије, њених приоритета и будућих потеза. Србија мора да уважи своје националне интересе и иде у сусрет оним интеграцијама које јој нуде и гарантују територијалну целовитост, очување националне суверености, војну сигурност и извесно савезништво. Такву понуду Србија је добила искључиво од Руске Федерације, и она би се остваривала кроз пуноправно чланство у Евроазијској унији и ОДКБ безбедносној структури. Наиме, „евроазијска интеграција следи „трећи пут“ – успостављање специфичног *евроазијског федерализма* и стварање вишедимензионалног и вишестепеног *система аутономије*“ (Степић 2019, 98). Другачије речено, државе ће се суочити са преносом одређених овлашћења, али ће то бити усклађено са њиховим интересима. У случају Србије, то би, између осталог, значило очување територијалне целовитости, што је дијаметрално супротно захтевима трансатлантских структура и њиховој непромењеној политици даље територијалне деструкције наше земље. Надаље, у перспективи стабилног руског наступања на Балкану, геополитички капацитети Србије су се показали као недовољни, него

би дугорочно то могла да буде „само интегрална српска држава која би обухватала простор српских земаља“ што би за нас значило стварање јединствене државе и остварење „првог, државотворног интеграционог нивоа“, који је, према колеги Степићу, неопходан за сигурну и свеобухватну супранационалну интеграцију. Тиме би се спречила „прекоредна интеграција“ као парцијална и селективна, са којом су се Срби суочили у две југословенске државе (Степић 2019, 96-98). Резултат прекоредних интеграција је слабење српског народа и државе, фрагментација српских територија, девастација политичког, економског, привредног, инфраструктурног, војног и других система.

За овакво радикално, али неумитно претемељење наше спољно политичке позиције и геополитичке оријентације, биће потребно време, државничка храброст, војничка одлучност, геополитичка доследност, политичка рационалност и национална одговорност. Предстојећи и, према нашем мишљењу, неминовни процеси неће проћи без болних ломова у српском друштву, његовој елити и самим грађанима, јер су деценијама слушали бајковиту причу о безалтернативном путу Србије у атлански геополитички пројекат који се још увек зове Европска унија. Ипак, те неминовне геополитичке промене ће сигурно донети политичку извесност и савезничку солидарност за остваривање наших приоритетних националних циљева укључујући ту и пуну гаранцију националне безбедности.

Телурокатски геополитички идентитет и геополитички положај Србије и Срба

Геополитички положај Србије и геополитички идентитет Срба намећу се као обавезујуће чињенице за доносиоце виталних државних одлука. Оба суштинска геополитичка одређења нису последица субјективног закривљавања, лоше процене или импровизација недовољно утемељених научних анализа, као што је то често случај са магловитим и мутним проценама постојеће спољне политике инспирисаних пре свега страначким интересима или лидерским амбицијама. Напротив, већ најмање две деценије наши најодговорнији и најплоднији аутори (научници) у својим студијама на врло јасан и прегнантан начин показују и сериозним синтезама доказују сву сложеност нашег положаја, његова већ описана обележја и могуће последице које из тога следе. Ти налази се просто без опаких последица по нацију не смеју игнорисати. Стога не треба да чуди што водећи геополитичар неоевроазијства Александар Дугин упозорава да се често прећуткују основни закони геопол-

литике о дуализму Копна и Мора, као и закон о „двојности цивилизација“, а према њему игнорисање тих закона је „смртно опасно“ (Дугин 2004, 142-143). Нужно је стога, да је интеграција чвршћа уколико су геополитички идентитети компатибилни, што значи да је логично и „савезништво континенталистички оријентисаних земаља са телурократским полом моћи и маритимно оријентисаних земаља са таласократским полом моћи“ (Степић 2019, 101). Према томе, узимајући у обзир геополитички идентитет Србије, с једне стране и евроатлантске интеграције, с друге стране, примећујемо да су ти процеси „цивилизацијски некомпатибилни“ а то неумољиво потврђују и водећи геополитичари самих атлантиста (З. Бжежински, С. Хантингтон и др.).

Национална политика, а у овом случају Стратегија националне безбедности, треба да на научно адекватан и геополитички доследан начин уваже изнете чињенице. У супротном негативне последице по националну безбедност могу бити несагледиве и најжалост непоправљиве. Време које је пред нама не ради за нас ако наставимо да идемо у погрешном правцу интеграција. Стога је у праву колега Радослав Гађиновић када у свом научном раду јасно упозорава да морамо „спречити потапање Србије у Атлантику“ (Гађиновић 2015, 91). Та опасност је све извеснија уколико останемо сами, ослоњени искључиво на своје снаге и заварани племенитом идејом о војној неутралности коју неће поштовати нико, а особито не званичници западних политичких и војних структура моћи. Наша укупна историја, а поготово она новијег датума (рат за разбијање СФРЈ и агресија на СРЈ) то врло јасно показују и болно доказују.

ЗАКЉУЧАК

Чињеница да смо се као држава не само декларативно већ и суштински обавезали да помогнемо сународнике у суседним државоликим НАТО творевинама (Хрватска, Црна Гора, Северна Македонија и БиХ) још више усложњава наше обавезе и свеукупну безбедносну позицију. Стога, таква обавеза подразумева озбиљно оснаживање свих националних капацитета (војних, безбедносних, економских, културних, медијских и сл.) како би се на адекватан начин одговорило овом надасве национално важном стратешком опредељењу. Јер оно мора постати кредибилно и оствариво, како у мирнодопској, тако и у евентуалној ратној опцији која се стицајем процеса балканизације тешко може избећи у будућности. Питања националних идентитета, државних граница, религијско-конфе-

сионалних сукоба, територијалних спорења и политичког неповерења су најалост и даље отворена и само за наивне "покривена" копреном евроинтеграција региона Југоистока Европе у ЕУ.. Додамо ли томе и константна мешања ванбалканских фактора моћи, која држе овај регион и народе у њему у сталној тензији и страху од могућих нових сукобљавања, сценарио нових ратних трвења скоро да је скициран. Питање је само њихове процене када ће проверени механизми дестабилизације и ратних дејстава овдашњих актера бити поново у њиховом геополитичком интересу.

Стога је из побројаних разлога одиста неопходно креирати нову стратегију националне безбедности Србије која ће се преваходно бавити приоритетним националним циљевима и учинити је истинским кровним документом националне безбедности. Тако ћемо на реалан и одговоран начин одредити виталне националне интересе као и наредне кораке у спољној политици који ће ефикасно и за дужи период заштити државу Србију и српски национ у целини.

ЛИТЕРАТУРА

- Гађиновић, Радослав. 2015. „Спречити потапање Србије у „Атлантику“ (Економске интеграције и војна неутралност национални је интерес Србије).“ У „Геополитички положај Србије и Балкана између Евроатлантизма и Евроазијства“, ур. Љубиша Деспотовић и Александар Гајић, посебно издање 3. *Култура полиса* (XII): 81-98.
- Глас Америке. 2018. „Бошковић: Чланство у НАТО и ЕУ су комплементарни процеси.“ 7. мај.
- Глишин, Вања. 2019. *Балканска геополитичка парадигма*. Сремски Карловци: Каирос.
- Глишин, Вања. 2020. „Српски народ под империјалном пресом – положај у геополитичком чвору.“ *Напредак* 2 (2): 47-64.
- Гросувр, Анри. 2014. *Париз, Берлин, Москва*. Нови Сад: Фондација достојанство.
- Деспотовић, Љубиша. 2012. *Српска геополитичка парадигма*. Сремски Карловци: Каирос.
- Деспотовић, Љубиша. 2015. *Геополитика деструкције*. Сремски Карловци: Каирос.
- Деспотовић, Љубиша. 2019. *Геополитика Светосавља: српско национално питање у историјском распону од крштене до природне Србије*. Сремски Карловци: Каирос.
- Дугин, Александар. 2004. *Основи геополитике* 2. Зрењанин: Екоп-рес.

- Живен, Ерве. 2019. *Западни зид није пао*. Нови Сад: Нова Европа.
- Нова српска политичка мисао. 2010. „Херман ван Ромпеј: Без НАТО не би било ни ЕУ.“ 20. новембар.
- Пророковић, Душан. 2018. *Геополитика Србије: положај и перспективе на почетку 21. века*. Београд: Службени гласник.
- Степић, Миломир. 2012. *Косово и Метохија: постмодерни геополитички експеримент*. Београд: Институт за политичке студије.
- Степић, Миломир. 2019. *Српски геополитички образац*. Београд: Catena Mundi.
- Стратегија националне безбедности Републике Србија. 2019. Доступно на:
<http://www.pravno-informacionisistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/strategija/2019/94/2>
- Ђурчић, Слађана. 2020. „Компаративна анализа стратегија националне безбедности Србије, Црне Горе и Хрватске.“ *Култура полиса XVII* (3): 259-275.
- Цвијић, Јован. 1922. *Балканско полуострво и јужнословенске земље*. Београд: Државна штампарија Краљевине СХС.

Ljubiša Despotović

Institute for Political Studies, Belgrade

Vanja Glišin

Faculty of Political Sciences, University of Belgrade

GEOPOLITICAL IDENTITY OF THE REPUBLIC OF SERBIA AND STRATEGY OF NATIONAL SECURITY

Resume

In this paper, we deal with the essential question of whether and in what way the current National security strategy of the Republic of Serbia properly valorizes the geopolitical identity of Serbia and the complex geopolitical position of the Serbian people in the Balkans. We define geopolitical identity as the identification of geopolitical self-awareness and continuity in the time and space of a nation, as a relatively objectifying identity-geographical property of a national or religious group which is related to its specific spatial, cultural-civilizational, religious-confessional and political-state form of existence. Thus, the Serbian geopolitical identity is tellurocratic and is the result of historical forced processes of ethno-spatial repression from the Adriatic coast, unification, conversion to Catholicism, Montenegrinization etc. Apart from the characteristics of a territorially locked country, we would like

to point out that Serbia has an island position being surrounded by the member states of one alliance and thus isolated within its territorial space. Serbia is surrounded by NATO member countries and as a result, it faces pressures and has difficulty communicating with potential partners, etc. and if relations deteriorate, it will face military, economic, energy and traffic isolation and sanctions. The specificity of the position of the Balkans and thus of Serbia and Serbian countries, creates a geopolitical magnetism that attracts global and regional powers. The parallel and intertwined interests of these forces create a geopolitical knot in this area as a very important geopolitical feature. These are strategic movements and wedges from several different directions. Russia is trying to coordinate the northeast-southwest direction towards the Mediterranean and warm seas. The German factor has been projecting the direction of movement northwest-southeast for decades. The Islamic factor follows the southeast-northwest direction towards the heart of Europe. The United States is expanding its influence in the southwest-northeast direction and is trying to control most other directions, especially those that extend from the circles of their allies. Finally, China is emerging as a new factor projecting the direction of movement to the west, including the Balkans (China + 17 Initiative), which further complicates Serbia's geopolitical position. Therefore, Serbia and Serbian countries are in a dynamic zone that's geopolitical, geostrategic and geoenergetic characteristics are the key to preserving the global position of the world's great powers.

Keywords: *Serbia, geopolitics, identity, strategy, national security, world's great powers*

* Овај рад је примљен 4. јануара 2021. године, а прихваћен за штампу на телефонском састанку Редакције, 27. јануара 2021. године.